

MŮR

Nahnali nás do veľkej bielej sály, zažmurkal som, svetlo mi rezalo oči. Potom som uvidel stôl, za ním sedeli štyria civili a nazerali do papierov. Ostatných väzňov nahnali dozadu, museli sme k nim prejsť celou miestnosťou. Zazrel som medzi nimi niekoľkých známych, ostatní boli asi cudzinci. Predo mnou stáli dvaja blondíni s guľatými lebkami; ponášali sa na seba; tuším Francúzi. Menší si neprestajne potahoval nohavice; z nervozity.

Trvalo to temer tri hodiny; bol som celkom otupený, v hlave prázdno; ale v dobre vykúrenej miestnosti bolo predsa len znesiteľnejšie: štyriadvadsať hodín nás totiž ustavične drglovala zima. Dozorcovia predvádzali väzňov rad-radom k stolu. Štyria civili sa ich spýtali na meno, zamestnanie. Obyčajne ani ďalej nezašli – prípadne ešte položili nemastnú-neslanú otázku, ako: „Zúčastnil si sa na sabotáži munície?“ alebo:

„Kde si bol deviateho ráno a čo si robil?“ Odpovede ani nepočúvali, aspoň tak sa zdalo; chvíľu mlčali s pohľadom upretým rovno pred seba, a potom začali písať. Toma sa spýtali, či je pravda, že slúžil v Interbrigáde: nemohol zapierať, doklady mu našli v kabáte. Juana sa nič nespýtali, ale keď povedal meno, dlhého písali.

– To môj brat José je anarchista, – vravel Juan. – Istotne viete, že už tu nie je. Ja nie som v nijakej strane, nikdy som sa do politiky nemiešal.

Neodpovedali mu. Juan ešte dodal:

– Nič som neurobil. Nechcem to odskákať za iných.

Pery sa mu triasli. Dozorca mu naznačil, aby čušal, a odviezol ho. Prišiel rad na mňa:

– Voláte sa Pablo Ibbieta?

Prisvedčil som.

Civil nazrel do papierov a spýtal sa ma:

– Kde je Roman Gris?

– Neviem.

– Skrývali ste ho u seba, od šiesteho do devätnásteho?

– Nie.

Chvíľku písali, a dozorcovia ma odviekli. Na chodbe čakali Tom a Juan medzi dvoma dozorcami. Vykročili sme. Tom sa spýtal jedného:

– Tak ako?

– Čo? – povedal dozorca.

– Bol to výsluch alebo súd?

– Súd, – odvetil dozorca.

– A čo s nami spravlia?

Dozorca stroho odpovedal:

– Rozsudok vám oznámia v celách.

Naša cela pôvodne bola nemocničnou púvnicou. Bola tam hrozná zima, prievan, ťahalo zo všetkých strán. Celú noc nám drkotali zuby a ani vo dne to

nebolo lepšie. Predošlých päť dní som prežil v žalári na arcibiskupstve, v akejsi stredovekej hladomorni: bolo tam veľa väzňov a málo miesta, natlačili ich, kde sa dalo. Nebanoval som za svojou kobkou: nebolo tam zima, no bol som sám; a po čase má človek toho dosť. V púvnici som mal spoločnosť. Juan síce vôbec nehovoril: bál sa, a potom, bol primladý, aby mal čo povedať. Ale Tom bol výrečný a vedel dobre po španielsky.

V púvnici bola lavica a štyri slamníky. Keď nás ta doviekli, sadli sme si a v tichosti sme čakali. Po chvíľke sa ozval Tom:

– Sme nahratí . . .

– I ja si myslím, – povedal som, – ale chlapcovi hádam nič neurobia.

– Nemajú proti nemu nijaké dôkazy, – povedal Tom. – Ibaže má brata revolucionára.

Pozrel som na Juana: akoby ani nepočul. Tom pokračoval:

– Vieš, čo robia v Zaragóze? Odsúdení si musia políhať na cestu a prejdú po nich nákladnými autami. Jeden Maročan, čo stade odišiel, nám to rozprával. Vraj aby ušetrili muníciu.

– Ale neušetria benzín, – nadhodil som.

Zlostil som sa na Toma: neboli to reči namieste.

– A po ceste sa prechádzajú dôstojníci, – pokračoval, – ruky vo vreckách, cigarety v ústach, a dozerajú. Myslíš, že všetkých tých chlapov hneď na flaku usmrtia? Čerta starého. Nechajú ich revať. Zavše aj hodinu. Maročan vravel, že sa prvý raz div nepovracal.

– Nemyslím, že by to tu urobili. Iba ak by naozaj nemali dosť munície.

Svetlo sem vchádzalo štyrmi okienkami a okrúhlym otvorom vľavo v povale, kadiaľ presvitalo nebo.

Okrúhlu dierou, zvyčajne zakrytou príklopom, nasýpali do pivnice uhlie. Rovno pod dierou bola veľká hĺbka uhoľného prachu; mali ním vykurovať nemocnicu, ale na začiatku vojny evakovali pacientov a uhlie tam ležalo bez úžitku, ba vše naň aj napršalo, lebo zabudli spustiť príklop.

Tomovi sa rozklepotali zuby.

– Doparoma, zase sa trasiem, – povedal, – už je to tu.

Vstal a začal cvičiť. Pri každom pohybe sa mu otvárala košeľa na bielych zarastených prsiach. Lahol si na chrbát, zdvihol nohy a robil „nožnice“: videl som, ako sa mu myká veľký zadok. Bol urastený, ale mal priveľa sadla. Prišlo mi na um, že guľka z pušky či hrot bajonetu by vnikol do tejto kopy mäkkého mäsa ako do hrudy masla. Keby bol chudý, iste by mi to neprišlo na myseľ.

Nebolo mi nijako mimoriadne zima, no necítil som si už plecيا ani ruky. Kedy-tedy sa mi zazdalo, že mi niečo chýba, a tak som hľadal kabát okolo seba, no potom som si spomenul, že mi ho nevrátili. Bolo to dosť trápne. Vzali nám šatstvo, dali ho svojim vojakom a nám nechali iba košeľa a plátenné nohavice, aké nosili pacienti v najhorúcejšom lete. Po chvíli sa Tom zdvihol a zadychčaný si prisadol ku mne.

– Zohrial si sa?

– Frasa. Ale som sa zadychčal.

Okolo ôsmej večer prišiel veliteľ s dvoma falangistami. V ruke mal hárok papiera. Spýtal sa dozorca:

– Ako sa volajú tí traja?

– Steinbock, Ibbieta a Mirbal, – povedal dozorca.

Veliteľ si založil cviker a nazrel do zoznamu.

– Steinbock... Steinbock... Tu je. Ste odsúdený na smrť. Zajtra ráno vás zastrelia.

Nazrel ta ešte raz:

– Aj tých dvoch, – dodal.

– To nie je možné, – povedal Juan. – Mňa nie.

Veliteľ na neho začudovane pozrel.

– Ako sa voláte?

– Juan Mirbal, – odvetil.

– Aj vaše meno je tu, – povedal veliteľ, – odsúdený na smrť.

– Nič som neurobil, – povedal Juan.

Veliteľ pokrčil pleciami a obrátil sa k Tomovi a ku mne.

– Vy ste Baskovia?

– Nikto tu nie je Bask.

Akoby ho to bolo rozčúľilo.

– Povedali mi, že sú tu traja Baskovia. Nebudem strácať čas a kdesi ich zháňať. Samozrejme, nechcete kňaza.

Neodpovedali sme. Ozval sa:

– Hneď k vám príde belgický lekár. Je poverený ostať s vami celú noc.

Zasalutoval a odišiel.

– Čo som ti vravel, – povedal Tom. – Už sme v tom.

– Hej, – prikývol som, – s chlapcom to vyzerá blede.

Povedal som to, aby som bol spravodlivý, ale nemal som chlapca rád. Mal príliš jemnú tvár a strach i utrpenie mu ju na nepoznanie zohavili, úplne rozmazali črty. Pred tromi dňami to bolo ešte len dieťa; ale teraz bol z neho úplný ostarok, a keby ho aj prepustili, asi by nikdy neomladol. Pravda, patrilo by sa ho ľutovať, no súcit sa mi bridí, chlapec sa mi skôr hnusil.

Nevravel už nič, iba celkom zosinel: tvár aj ruky mal sivasté. Sadol si a vypleštenými očami hľadel do zeme. Dobráčisko Tom ho chcel chytiť za ruku, ale chlapec sa mu s úšľabkom prudko vytrhol.

– Nechaj ho, – povedal som šeptom, – dobre vidíš, že má slzy na krajíčku.

Tom s ľútosťou poslúchol: rád by bol chlapca utešoval; aj by ho to trochu zabavilo a nemyslel by na seba. Ale mňa to zlostilo: ešte nikdy som neuvažoval o smrti, nemal som na to príležitosť, no teraz je to tu, a chtiac-nechtiac som musel myslieť iba na ňu.

Tom sa mi prihovril.

– Odbachol si dakoľkých? – spýtal sa ma.

Neodpovedal som. Začal mi vykladať, že od začiatku augusta ich odbachol šiestich; nevedomoval si dobre situáciu, a videl som, že si ju ani *nechce* uvedomiť. Ani ja som sa ešte celkom nevžil do toho, spytaval som sa v duchu, či to veľmi bolí, myslel som na guľky, predstavoval som si, ako preniknú šta žeravé krúpy mojim telom. To všetko bol ešte nevyriešený problém; no bol som pokojný: mali sme pred sebou celú noc, stačíme si to vyjasniť. Po chvíľke Tom zmĺkol, pozrel som naň zboku: aj on zosínel, vyzeral žalostne, a ja som si povedal: „Už ho to chytá.“ Bolo už skoro tma, kalné svetlo sa cedilo cez oblôčky a hľbu uhlia, z oblohy ostala len tmavá škvrna; dierou v povale som zazrel hviezdu: noc bude jasná, mrazivá.

Dvere sa otvorili, vošli dvaja dozorcovia. A za nimi blondín v belgickej uniforme. Pozdravil sa nám:

– Som lekár, – povedal. – Poverili ma, aby som vám bol nápomocný v tejto ťažkej situácii.

Hlas mal príjemný a zdvorilý. Povedal som mu:

– Načo ste prišli?

– Som vám k dispozícii. Urobím všetko, aby som vám uľahčil tých niekoľko hodín.

– Prečo ste prišli k nám? Sú tu aj iní.

– Poslali ma sem, – odvetil neurčito. – Aha! Radi by ste si zafajčili, pravda? – dodal náhlivo. – Mám cigarety, ba aj cigary.

Ponúkol nás anglickými cigaretami a cigarami puros, ale sme odmietli. Pozrel som mu do očí, a on prišiel do rozpakov. Povedal som mu:

– Neprišli ste sem zo súcitu. Ostatne, poznám vás. V ten deň, keď ma zaistili, videl som vás s fašistami na kasárenskom dvore.

Bol by som hovoril ďalej, ale vtom sa stalo niečo prekvapujúce: prestalo ma zaujímať, že je tu. Obyčajne, keď sa do niekoho dám, nevypustím ho z rúk. A predsa ma prešla chuť rozprávať sa s ním; pokrčil som plecami a odvrátil zrak. O chvíľku som zdvihol hlavu: začudovane ma pozoroval. Dozorcovia si posadali na slamník. Pedro, chudý dlháň, krútil prstami „mlynček“, druhý kedy-tedy potriasol hlavou, aby nezadriemal.

– Chcete svetlo? – spýtal sa zrazu Pedro lekára. Ten mlčky prikývol; myslím, že bol riadne poleno, ale nebol zlý. Keď som mu pozrel do belasých a studených očí, zazdalo sa mi, že mu chýba predovšetkým fantázia. Pedro vyšiel, vrátil sa s petrolejkou a postavil ju na roh lavice. Slabo blikala, ale predsa len lepšie ako nič: včera nás nechali potme. Hodnú chvíľu som sa díval na kruh, ktorý lampa vytvárala na povale. Úplne ma to fascinovalo. Potom som zrazu precítol, svetelný kruh zmizol, a zaľahla na mňa ukrutná ťažoba. Nebola to myšlienka na smrť ani strach: bolo to niečo bezmenné. Líca mi horeli a rozbolela ma hlava.

Pozbieral som sa a pozrel som na svojich spoločníkov. Tom si pohrúžil hlavu do dlaní, videl som mu iba tučný biely zátylok. S malým Juanom to bolo omnoho horšie, ústa mal otvorené a nozdry sa mu chveli. Doktor pristúpil k nemu, položil mu ruku na plece, akoby ho chcel upokojiť, ale oči, tie mal stále chladné. Potom som zazrel, ako sa mu ukradomky

skĺzla dľaň po Juanovom ramene až na zápästie. Juan sa tomu nebránil, bol ľahostajný. Belgičan mu uchopil zápästie tromi prstami, tváriac sa roztržite, ustúpil kúsok a obrátil sa ku mne chrbtom. Naklonil som sa dozadu a uvidel som, ako si vytiahol hodinky a díval sa chvíľku na ne, nepúšťajúc chlapcovo zápästie. Napokon pustil nehybnú ruku, oprel sa o múr, a hneď nato, akoby si spomenul na niečo veľmi dôležité, čo si treba zaraz poznačiť, vytiahol notes z vrecka a niečo doň písal. „Hovädo,“ pomyslel som si zlostne, „nech sa mi len opováži ohmatávať pulz, vrazím mu pästou do tej hnusnej papule.“

Neprišiel ku mne, ale zbadal som, že sa na mňa díval. Zdvihol som hlavu a zahľadel som sa naň i ja. Prihovoral sa mi nevýrazným hlasom:

– Je tu zima, však?

Zdalo sa, že mu je chladno; bol až fialový.

– Mne nie, – odpovedal som mu.

Neprestajne sa na mňa nechápavo díval. Zrazu som pochopil a prešiel som si rukami po tvári: lial sa zo mňa pot. Potil som sa v pivnici, v najväčšej zime, v prievane. Prehrabol som si prstami vlasy zlepené potom; a zároveň som zbadal, že mám vlhkú košľu, že sa mi lepí na telo; aspoň hodinu sa pot lial zo mňa, a ja som nič necítil. Ale tomu belgickému hovädu to neušlo; videl, ako sa mi po líkach kotúľajú kropaje, a myslel si: to je temer patologický prejav strachu; a cítil sa normálny a hrdý, lebo mu bolo zima. Už-už som vstával, že mu roztrepem papuľu, no len čo som sa pohol, hanba a zlosť ma opustili; ľahostajne som klesol nazad na lavicu.

Iba som si utieral vreckovkou krk, lebo som cítil, že pot mi steká z vlasov na šiju, a bolo to odporné. Ale čoskoro som sa prestal utierať, a aj načo: vreckovka sa už dala priam žmýkať, a ja som sa len potil

a potil. Potil sa mi aj zadok, vlhké nohavice sa prilepili o lavicu.

Vtom sa ozval Juan:

– Vy ste doktor?

– Áno, – povedal Belgičan.

– Tá bolesť . . . trvá dlho?

– Ach! Kedy? . . . Ale nie, – vravel Belgičan otcovským tónom, – rýchle je po všetkom.

Hovoril, akoby utišoval platiaceho pacienta.

– Ale . . . vraveli mi . . . že niekedy musia strieľať aj dva razy . . .

– Niekedy, – prikývol Belgičan. – Stáva sa, že prvá salva nezasiahne nijaký dôležitejší orgán.

– A potom musia znovu nabiť pušky a znovu namieriť?

Chvíľu premýšľal a chrípľavým hlasom dodal:

– To trvá dlho!

Strašne sa bál bolesti, ustavične ho to prenasledovalo: nič divného v jeho veku. Ja som na to veľa nemyslel a nepotil som sa zo strachu pred bolesťou.

Vstal som a podišiel som k hľbe uhoľného prachu. Tom sa strhol a nenávisťne zagánil na mňa: dráždilo ho, že mi vŕzgali topánky. V duchu som sa spytoval, či aj ja mám takú popoľavú tvár: všimol som si, že aj on sa potí. Obloha bola prekrásna, ani záblesk svetla sa nepredral do tmavého kúta, a len čo som zdvihol hlavu, videl som Veľký voz. Ale nebolo to už také ako kedysi: predvčerom som z kobky na arcibiskupstve videl veľikánsky kus neba a každá hodina dňa mi prinášala odlišné spomienky. Ráno, keď bolo nebo žiarivo belasé, priezračné, myslel som na pláže na pobreží Atlantiku; napoludnie som uvidel slnko a spomínal som na bar v Seville, kde som popíjal manzanillu, zajedajúc si ju očkami a olivami; popoludní bola tóna, a ja som si predstavoval hlboký

chládok, rozprestierajúci sa nad jednou polovicou arény, kým druhá sa trbliece v jasavom slnku: bolo naozaj ťažké vidieť takto celý svet, ako sa zrkadlí na oblohe. Ale teraz som sa mohol pozeráť na nebo, koľko som chcel, nič vo mne nevyvolávalo. A bol som aj radšej. Vrátil som sa k Tomovi, sadol som si k nemu. Prešla hodná chvíľa.

Tom začal ticho rozprávať. Musel stále hovoriť, inak sa mu myšlienky plietli. Asi to patrilo mne, ale na mňa sa nepozeral. Nebodaj sa bál na mňa pozrieť, na takého sivého a spoteného: boli sme si rovní, a jeden pre druhého nemilosrdnejší ako zrkadlá. Pozeral na Belgičana, na človeka, čo žil.

– Chápeš to? – vravel. – Ja vôbec nie.

I ja som sa ticho rozhovoril. Hľadel som na Belgičana.

– Čo, o čom to hovoríš?

– Čaká nás niečo, čo nemôžem pochopiť.

– Hneď to pochopíš.

Okolo Toma sa šíril čudný zápach. Zazdalo sa mi, že som akýsi citlivejší na zápachy ako inokedy. Uškrnul som sa.

– Nie mi je to jasné, – pokračoval zanovito. – Chcem byť smelý, ale aspoň by som musel vedieť... No, vyvedú nás na dvor. Vojaci sa zoradia pred nami. Koľko ich bude?

– Neviem. Piatí alebo ôsmi. Nie viac.

– Dobre. Povedzme, že ôsmi. Zavelia im: K lícu zbraň! a uvidím osem pušiek, namierených na mňa. Budem asi ustupovať k múru, budem sa chrbtom zapierať do múru zo všetkých síl, a múr nepopustí, ako v zlom sne. To všetko si viem predstaviť. Ach, keby si vedel, ako si to viem živo predstaviť!

– Hej, – prisvedčil som mu, – i ja si to predstavujem.

– Iste to hnusne bolí. Vieš, že cieľia na oči a ústa, aby zohavili tvár? – dodal zlomyseľne. – Už priam cítim zásahy; už hodinu ma bolí hlava a krk. Nie je to naozajstná bolesť; niečo horšie; to sú bolesti, čo pocítim zajtra ráno. A čo potom?

Veľmi dobre som vedel, čo chce povedať, ale tváril som sa nechápavo. I ja som pocítoval bolesti v celom tele, ani čo by som bol samá jazva. Nemohol som sa ich zbaviť, ale usiloval som sa nevšimáť si to, nie tak ako on.

– Potom, – povedal som drsne, – potom otrčíš koľko.

Znovu si šomral niečo popod nos; a nespúšťal oči z Belgičana. No ten akoby ani nepočúval. Vedel som, po čo sem prišiel; nezaujímalo ho, čo si myslíme; prišiel pozorovať naše telá, telá za živa prekonávajúce agóniu uprostred života.

– Je to ako v zlom sne, – hovoril Tom. – Chceš na niečo prísť, stále sa ti zdá, že už-už to máš, už to pochopíš, a vtom sa ti to vyklzne, unikne, stratí sa. Vravím si: potom už nebude nič. Ale neviem pochopiť, čo to značí. Niekedy už na to prichádzam... a potom sa to stratí, znova myslím na bolesti, na guľky, výstrely. Som materialista, prisahám ti; nezošaliem sa z toho. Ale niečo mi tu nesedí. Vidím svoju mltvolu: to nie je ťažké, ale práve ja ju vidím, *vlastnými* očami. Keby sa mi podarilo nahovoriť si... nahovoriť si, že už nič nevidím, nepočujem a že život pôjde ďalej pre iných. Nie som stvorený pre takúto myšlienku, Pablo. Ver mi, neraz som prebdel v strehu celú noc, očakával som niečo. Ale toto tu, to je čosi iné: zaskočí nás to z ničoho nič, Pablo, a nestihneme sa na to ani pripraviť.

– Zapchaj si hubu, – povedal som mu, – mám ti zavolať spovedníka?

Neodvetil. Už som zbadal, že rád nadnesene reční a mäkkým hlasom ma oslovuje „Pablo“. Nebolo mi to ktovie ako po chuti; ale vari všetci Írovia sú takí. Zazdalo sa mi, že páchne močom. Ak sa mám priznať, nebol mi veľmi sympatický a nevedel som, prečo by mi mal byť sympatickejším len zato, že umrieme spolu. S niektorými by to bolo celkom iné. Napríklad s Ramonom Grísom. Ale pri Tomovi a Juanovi som sa cítil sám. Ináč, bol som tomu radšej; pri Ramonovi by som možno zmäkol. V tejto chvíli som však bol veľmi tvrdý, a taký som aj chcel zostať.

Aj naďalej omieľal svoje, akoby v roztržitosti. Ak iste hovoril len preto, aby nemusel rozmýšľať. A niesol sa od neho pach moču ako od starých chlapov, čo majú prostatu. Pravdaže som bol s ním zajedno, súhlasil som so všetkým, čo vravel: áno, nie je *prírodné* umrieť. A odkedy som vedel, že umriem, nič sa mi nezdalo prírodné, ani tá hĺba uhoľného prachu, ani lavica, ani Pedrov odporný ksicht. Ale protivilo sa mi myslieť si to isté ako Tom. A dobre som vedel, že po celú noc, azda každých päť minút, budeme myslieť súčasne na to isté, súčasne sa budeme potiť a triasť. Pozrel som naň z boku a prvý raz sa mi zdal akýsi čudný: na tvári mal znamenie smrti. Zranilo to moju hrdosť: štyriadvadsať hodín som prežil vedľa Toma, počúval som ho, hovoril som s ním a vedel som, že nemáme nič spoločného. A odrazu sme sa ponášali na seba ako dvojčatá iba preto, že sme mali spolu skapať. Tom, nepozrúc na mňa, chytil ma za ruku.

– Pablo, sputujem sa... sputujem sa sám seba, či z človeka naozaj nič nezostane.

Vyslobodil som si ruku a povedal som mu:

– Ty prasa, pozri si pod nohy.

Pod nohami mal veľkú kaluž, kvapkalo mu z nohavíc.

– Čo je to? – povedal vyľakane.
– Pomočil si sa, – povedal som.
– To nie je pravda, – zvolal narsdene, – nepomočil, nič necítim.

Belgičan k nám podišiel. Spýtal sa s predstieranou starostlivosťou:

– Nie je vám dobre?

Tom neodpovedal. Belgičan sa mlčky pozrel na kaluž.

– Neviem, čo to je, – povedal Tom splašene, – ale sa nebojím. Prisahám vám, že sa nebojím.

Belgičan neodpovedal. Tom vstal a išiel sa vymociť do kúta. Vrátil sa, zapínajúc si rázporok, sadol si a už ani necekol. Belgičan si niečo zapisoval.

Hľadeli sme naňho všetci traja, pretože bol živý. Mal pohyb živého, starosti živého: triasol sa od zimy v tejto pivnici, ako sa trasú živí; telo mal poslušné a dobre živé. My sme však už necítili svoje telá – určite nie tak ako on. Chcel som si omacať nohavice medzi nohami, ale neodvážil som sa; hľadel som na Belgičana, ktorý stál rozkročený na pevných nohách, ovládal si svaly – a ktorý mohol myslieť na zajtrašok. Ale my traja, my sme boli len tri bezkrvné tiene; hľadeli sme naňho a ako upíri cicali sme z neho život!

Napokon pristúpil k malému Juanovi. Chcel mu ohmatať krk z profesionálnych pohnútok, alebo bol puđený nejakým impulzom milosrdenstva? Ak išlo o milosrdenstvo, bolo to jeden-jediný raz za celú noc. Pohládil chlapca po hlave a krku. Juan sa ani nepohol, nespúšťal z neho oči, ale zrazu ho z ničoho nič zdrapil za ruku a čudne sa na neho pozrel. Držal Belgičanovu ruku v oboch dlaniach, a nebol to veru veselý pohľad na tie sivé klepetá, zvierajúce tučnú, sčervenú ruku. Tušil som, čo príde, aj Tom to vedel: ale Belgičan to pokladal len za vzplanutie, a ot-

covsky sa usmieval. Vzápätí si chlapec priložil tučnú červenú labu k ústam a chcel ju uhryznúť. Belgičan sa mu prudko vytrhol a tackavo zaspätkoval k múru. Na okamih sa na nás zhrózene zadíval, asi konečne pochopil, že nie sme ľudia ako on. Zasmial som sa a jeden dozorca sa strhol. Druhý driemal, vyvrátené očné bielka sa mu beľeli.

Bol som unavený a zároveň vydraždený. Nechcel som už myslieť na to, čo nadíde na svitaní, na smrť. Nemalo to zmyslu, boli tam iba slová alebo prázdnota. No len čo som sa pokúšal myslieť na niečo iné, predstavili sa mi hlavne pušiek, namierené na mňa. Azda aj dvadsať ráz za sebou som prežil vlastnú poravu; raz sa mi dokonca zazdalo, že je to už naozaj: asi som na chvíľu zdiemol. Vliekli ma k múru, a ja som sa vzpíeral; prosil som o milosť. Náhle som precitol a pozrel na Belgičana: bál som sa, či som nevykrikoval zo sna. Ale ten si pohliadzal fúzy, nič nespovoroval. Keby som bol chcel, iste by som bol na chvíľku zaspal: prebdel som štyridsaťosem hodín, bol som na konci so silami. Ale nechcel som stratiť dve hodiny zo života: prišli by po mňa na svitaní, zobudili by ma, kráčal by som za nimi, omámený spánkom, a skrepíroval by som, ani jaj by som nepovedal; a to som nechcel, nechcel som umrieť ako hovädo, chcel som pochopiť. A potom, bál som sa, že sa mi voľačo zlé prisní. Vstal som, chodil som hore-dolu, aby som prišiel na iné myšlienky, myslel som na svoju minulosť. Natískalo sa mi množstvo spomienok bez ladu a skladu. Aj dobrých, aj zlých – aspoň takto som ich kvalifikoval *kedysi*. Boli to tváre a príhody. Videl som pred sebou tvár malého novillera, býk ho nabral na rohy vo Valencii na Ferie, videl som svojho ujca, videl som Ramona Grisa. Pripomínal som si to i ono zo života: ako som bol v dvadsiatom šiestom tri me-

siace bez práce, ako som div neskapaľ od hladu. Spomenul som si na noc, ktorú som strávil v Granade na lavičke: tri dni som nejedol, zúril som, nechcel som zomrieť. Rozosmialo ma to. S akou dychtivosťou som sa hnal za šťastím, za ženskými, za slobodou! A načo? Chcel som oslobodiť Španielsko, obdivoval som Pi y Margalla, dal som sa k anarchistom, rečnil som na verejných schôdzach: všetko som bral veľmi vážne, akoby som bol nesmrteľný.

Vtedy sa mi zdalo, že mám celý život pred sebou, a pomyslel som si: „To je lož!“ Nebol nič hoden ten môj život, lebo sa končil. Spytoval som sa sám sebou, ako som sa mohol prechádzať, flirtovať s dievčatami: nebol by som ani prstom pohlol, keby som bol čo len tužil, že takto skončím. Život som mal pred sebou, uzavretý, zaviazaný ako vreco, a jednako všetko, čo v ňom bolo, nie je dovriešené. Chvíľu som sa pokúšal ohodnotiť ho. Rád by som bol povedal: pekný život. Ale nemohol som o ňom vynášať úsudky, bola to len skica; čas mi prešiel tým, že som vydával zmenky na večnosť, nič som nepochopil. No ani som neľutoval: za fúrou vecí by som mohol ľutovať, napríklad za chuťou manzanilly alebo kúpaním v lete v malej zátoke neďaleko Cádizu; ale smrť všetko zbavila čara.

Belgičanovi odrazu prišlo na um čosi veľkolepé.

– Priatelia, – povedal, – mohol by som – pravda, ak mi to vojenské vrchnosti dovolia – odnieť vašim blízkym niekoľko slov od vás, spomienku.

Tom zamrmľal:

– Nemám nikoho.

Ja som čušal. Tom čakal chvíľu, potom pozrel zvedavo na mňa:

– Neodkážes niečo Conche?

– Nie.

Tento nežný súcit mi šiel na nervy: bola to moja

chyba, minulej noci som rozprával o Conche, mal som si to nechať pre seba. Žil som s ňou rok. Ešte včera by som si bol dal ruku odňať, len aby som ju videl na päť minút. Preto som o nej aj rozprával, bolo to silnejšie ako ja. Ale teraz som ju už netúžil uzrieť, nemal som jej čo povedať. Ani by som ju nechcel stísnuť v náručí: bridilo sa mi vlastné telo, ktoré zosinelo a potilo sa – a ktovie, či by sa mi nebridilo aj jej telo. Concha bude plakať, keď sa dozvie o mojej smrti; dlhé mesiace sa jej nebude chcieť žiť. Ale jednako len zomrieť mám ja. Predstavil som si jej pekné nežné oči. Keď na mňa pozrela, niečo z nej prechádzalo na mňa. Pomyslel som si však, že už je po tom; keby pozrela na mňa *teraz*, pohľad by zostal v jej očiach, nepreniesol by sa ku mne. Bol som sám.

Aj Tom bol sám, ale celkom inak. Sadol si obkročmo na lavicu a hľadel na mňa so začudovaným úsmevom. Načiahol ruku, opatrne sa dotkol dreva, akoby sa bál, že niečo zlomí, potom ruku prudko odtiahol a zachvel sa. Na jeho mieste nebol by som si našiel takúto zábavku: aj v tom bolo kus jeho írskoho komedianstva, no aj mne sa zdalo, že predmety nadobudli akýsi divný výzor: mali rozmazanejšie obrysy, boli akési redšie ako obyčajne. Stačilo sa mi pozrieť na lavicu, lampu, na hrbu uhoľného prachu, hneď som cítil, že mám umrieť. Prirodzene, nevedel som si celkom jasne predstaviť svoju smrť, ale videl som ju všade, na predmetoch, na tom, ako sa mi kdesi strácali a vzdaľovali potíchučky, nenápadne, ako ľudia, čo tlmene hovoria pri záhlaví umierajúceho. A Tom sa práve dotýkal na lavici *svojej smrti*.

Keby mi v stave, v akom som bol, prišli oznámiť, že sa môžem pokojne vrátiť domov, že mi darujú život, vôbec by to mnou nepohlo: všetko jedno, či čakáš niekoľko hodín, alebo niekoľko rokov, keď si už stra-

til predstavu, že si večný. Nezáležalo mi vlastne už na ničom – bol som pokojný. Ale bol to desivý pokoj – lebo som mal ešte telo: moje telo, videl som jeho očami, počúval jeho ušami, no nebol som to už ja; potilo sa a chvelo celkom samo, a ja som sa už k nemu nepriznával. Musel som ho ohmatať a obzrieť si ho, aby som vedel, čo sa s ním stalo, akoby to bolo telo niekoho iného. Zavše som ho ešte zacítil, cítil som kľzanie, ako kdesi klesá, ako keď pikuje lietadlo, alebo som pobadal, ako mi tlčie srdce. Ale to ma neupokojilo: všetko, čo pochádzalo z môjho tela, bolo hnusné, podozrivé. No ono zväčša mlčalo, dalo mi pokoj, a cítil som iba akúsi ťarchu, niečo odporného pri sebe; akoby som bol sputnaný s nejakým obrovským chrobákom. Omacal som si nobavice a zbadal som, že sú vlhké; nevedel som, či som ich prepotil alebo pomočil, ale pre istotu som išiel na malú potrebu na hrbu uhlia.

Belgičan si vytiahol hodinky a pozrel na ne. Povedal:

– Pol štvrtej.

Hovädol Iste to urobil náročky. Toma až nadhodilo: vôbec sme nezbadali, ako čas letí, okolo nás tmavá beztvárá záľaha noci, ani som si nevšimol, kedy nadišla.

Juan sa rozreval. Zalamoval rukami, prosikal:

– Nechcem umrieť, nechcem umrieť.

So zdvihnutými rukami pobiehal okolo pivnice, potom sa zvalil na slamník a fikal. Tom sa na neho chmúrne díval, už sa ho nepokúšal ani utešovať. A ozať sa to neodдалo: chlapec narobil viacej kriku ako my, ale nedobilo ho to tak: bol ako chorý, ktorý sa horúčkou bráni nemoci. No je oveľa horšie, keď už aj horúčka klesne.

Plakal: videl som, že ľutuje sám seba; myslel už

len a len na smrť. Chvíľku, zlomok sekundy, bolo aj mne do plaču, žiadalo sa mi plakať od ľútosti nad sebou. Ale stalo sa niečo celkom iné: pozrel som na vzlykajúceho chlapca, videl som, ako sa mu mykajú chudé plecica, a zrazu som bol neľudský: nemohol som futovať ani iných ani seba. Povedal som si: „Chcem umrieť.“

Tom sa zdvihol, zastal si rovno pod okrúhlu dieru a čakal na úsvit. Ja som bol zaťatý, chcel som umrieť čisto, a upriamil som sa iba na to. Ale odkedy nám lekár pripomenul, koľko je hodín, cítil som kdesi v hĺbke svojho ja, ako čas ubúda, plynie kvapka po kvapke.

Bolo ešte tma, keď som začul Toma:

– Počuješ ich?

– Áno.

Vojaci pochodovali na dvore.

– Čo sa tu presmrádzajú? Nemôžu predsa strieľať potme.

O chvíľu už nebolo nič počuť. Povedal som Tomovi:

– Rozvidnieva sa.

Pedro zívajúc vstal a sfúkol lampu. Zašomral svojmu kolegovi:

– Psovská zima!

Pivnica zosivela. Z diaľky sme začuli výstrely.

– Už sa to začalo, – povedal som Tomovi, – zrejme to robia na zadnom dvore.

Tom si vypýtal od doktora cigaretu. Ja som nechcel; nechcel som ani cigaretu, ani alkohol. Teraz už strieľali bez prestania.

– Uvedomuješ si? – ozval sa Tom.

Chcel ešte čosi dodať, ale zmlkol, pozrel na dvere. Dvere sa otvorili a vošiel poručík so štyrmi vojakmi. Tomovi vypadla cigareta.

– Steinbock?

Tom neodpovedal. Pedro na neho ukázal.

– Juan Mirbal?

– Henten na slamníku.

– Vstaňte, – povedal poručík.

Juan sa nehýbal. Dvaja vojaci ho chytili pod pazuchy a postavili. No len čo ho pustili, zvalil sa.

Vojaci zaváhali.

– To sa stáva, že nevládzu, – vravel poručík. – Nie je prvý, čo sa cíti zle, musíte ho niesť vy dvaja; vonku sa to dá do poriadku.

Obrátil sa k Tomovi:

– Poďme, poďme.

Tom odchádzal medzi dvoma vojakmi. A dvaja za ním niesli chlapca popod pazuchy a za nohy. Bol pri vedomí; oči mal naširoko roztvorené a slzy mu stekali po líkach. I ja som sa poberal, no poručík ma pristavil.

– Vy ste Ibbieta?

– Áno.

– Počkáte tu, hneď po vás prídeme.

Odišli. Aj Belgičan a dvaja dozorcovia vyšli, ostal som sám. Nechápal som, čo sa robí, ale bol by som radšej, keby sa to skončilo čím skôr. Temer v pravidelných prestávkach som počul salvy; zakaždým som sa zachvel. Žiadalo sa mi revať a škliť si vlasy. Ale zaťal som zuby, vopchal som si ruky do vreciek – chcel som zostať čistý.

O hodinu prišli po mňa a zaviedli ma na prvé poschodie, do kutice, naplnenej vôňou cigár, kde bolo dusno a horúce. Dvaja dôstojníci tam fajčili, sedeli vo foteloch, na kolenách papiera.

– Voláš sa Ibbieta?

– Áno.

– Kde je Ramon Gris?

– Nevieť.

Vypočúval ma taký pomeňší, tučný. Spozna cvikra hľadeli na mňa strohé oči. Povedal mi:

– Poď bližšie.

Poslúchol som. Vstal, chytil ma za plece a díval sa na mňa, akoby ma chcel zničť pohľadom. Zároveň mi stisol z celej sily biceps. Nie zato, aby mi spôsobil bolesť, bola to veľká hra: chcel ma ovládnuť. A nazdával sa, že ma bezpodmienečne musí ofúknuť svojim smradľavým dychom rovno do tváre. Chvíľku sme tak zotrvali, a mne bolo skôr do smiechu. Na niekoho, kto má zomrieť, treba oveľa viac, aby mu nahnali strachu; nezabralo to. Prudko ma odsotil a sadol si. Potom sa ozval:

– Život za život. Zachrániš sa, ak povieš, kde je.

Títo dvaja vycifrovaní panáci s jazdeckými bičkami a čizmami boli tiež len ľudia, ktorí raz zomrú. O voľačo neskôr ako ja, ale nie omnoho. A oni sa zaoberajú tým, že hľadajú mená vo svojich papieroch, že prenasledujú ľudí, aby ich zatvorili alebo odpratali zo sveta; mali svoje názory o budúcnosti Španielska aj o všeličom inom. Ich malicherné pechorenie sa mi videlo odpudzujúce a komické: ani za neviemčo by som nemenil s nimi, zdalo sa mi, že sú blázni.

Malý tučný sa ešte vždy díval na mňa, pošibkávajúc sa bičkou po sárach. Všetky pohyby mal vypočítané na efekt, aby robil dojem dravca.

– Tak čo? Rozumel si?

– Nevieť, kde je Grís, – odvetil som. Myslel som si, že je v Madride.

Druhý dôstojník nonšalantne zdvihol bielu ruku. Aj táto nonšalantnosť bola zámerná. Videl som všetky ich finty a bol som ohromený, že niekoho niččo takého baví.

– Máte štvrtúhodinu na rozmyslenie, – povedal po-

malý. – Odveďte ho do skladu s bielizňou a o štvrtú hodinu ho privediete späť. Ak nebude vypovedať, okamžite ho popravíme.

Vedeli, čo robia: celú noc som prežil v napätom očakávaní; potom ma nechali ešte hodinu čakať v pivnici, kým odstrelili Toma a Juana, a teraz ma odpracú do skladu; akiste už od včerajška sa pripravovali, ako na mňa udrú. Povedali si, že prietahmi sa nervy otupia a dúfali, že som už spracovaný.

No veľmi sa mýlili. V sklade som si sadol na stolček, akosi som oslabil, a rozmýšľal som. Ale nie o ich návrhu. Pravdaže som vedel, kde je Grís: skrýval sa u svojich bratancov, štyri kilometre od mesta. Vedel som aj to, že úkryt neprezradím, iba ak by ma mučili (no nezdalo sa, že by na to pomýšľali). Všetko bolo dokonale usporiadané, definitívne a nijako ma to nezaujímalo. Iba by bol rád pochopil, prečo to robím. Radšej skapem, ako by som mal vyzradiť Grísa. Prečo? Nemal som už rád Ramona Grísa. Moje priateľstvo k nemu zaniklo krátko pred úsvitom, v tej chvíli, keď aj moja láska ku Conche, v tej chvíli, keď aj moja vôľa žiť. Pravda, vždy som si vážil Ramona, bol to chlap na mieste. Ale nie preto som pristal umrieť za neho; jeho život nemal väčšiu cenu ako môj; nijaký život nemal cenu. Postavia chlapa k múru a budú do neho strieľať, kým nevypustí dušu; či do mňa, či do Grísa, či do kohokoľvek iného. Dobré som vedel, že je užitočnejší pre Španielsko ako ja, no kašlal som na Španielsko aj na anarchiu, na ničom mi už nezáležalo. A jednako som bol ešte tu, mohol som si zachrániť kožu, ak vydám Grísa, a odmietol som. Videlo sa mi to skôr smiešne: takáto hlavatosť. Pomyšlel som si:

„Treba byť tvrdohlavým!“ a pochytila ma čudná veselosť.

Prišli po mňa a odvieďli ma k dvom dôstojníkom. Spod nôh nám vybehol potkan, a to ma rozveselilo. Obrátil som sa k falangistovi a spýtal som sa:

– Videli ste potkana?

Neodpovedal. Bol zachmúrený, správal sa vážne. Ja by som sa bol najradšej smial, ale premohol som sa, bál som sa, že ak začnem, už nebudem môcť prestať. Falangista mal fúzy. Povedal som mu ešte:

– Mal by si si oholiť fúzy, ty trušo!

Zdalo sa mi smiešne, že sa necháva už za živa pokrývať chlpmi. Došť nedôrazne mi uštedril kopanec, a ja som zmĺkol.

– Tak čo, – povedal tučný dôstojník, – rozmyslel si si?

Pozrel som na neho so záujmom ako na nejaký veľmi zvláštny hmyz. Povedal som im:

– Viem, kde je schovaný. Na cintoríne. V krypte alebo v márnici.

Chcel som si z nich vystreliť. Vidieť, ako vstanú, opášu si opasky a náramne dôležito budú vydávať povely.

Vyskočili na rovné nohy.

– Poďme ta. Moles, vyžiadajte si pätnásť mužov od poručíka Lopeza. A ty, – obrátil sa ku mne malý tučný, – ak si vravel pravdu, dostojím si v slove. Ale ak si si z nás robil dobrý deň, draho to zaplatíš.

S veľkým hurtom odišli, a ja som pokojne čakal pod dozorom falangistov. Kedy-tedy som sa uškrnul, predstavil som si, akí budú zarazení. Bol som otupený a škodoradostný. Predstavoval som si, ako budú dvíhať náhrobné kamene, rad-radom otvárať krypty. Videl som situáciu akoby očami niekoho iného; zatatý väzeň v úlohe hrdinu, ponurí falangisti so svojimi fúzmi a chlapi v uniformách, pobejúci medzi hrobmi; bolo to neodolateľne smiešne.

Asi po polhodine sa malý tučný vrátil sám. Nazdával som sa, že hneď dá povel na popravu. Ostatní zrejme ešte ostali na cintoríne.

Dôstojník pozrel na mňa. Naskrze nevyzeral zmätený.

– Odveďte ho na hlavný dvor k ostatným, – povedal. – Keď sa skončia vojenské operácie, rozhodne o jeho osude riadny súd.

Nazdával som sa, že som zle rozumel. Spýtal som sa:

– Teda ma . . . neodstrelíte?

– Teraz určite nie. A potom, to už nebude moja vec.

Ešte vždy som nechápal. Povedal som mu:

– Ale prečo?

Bez slova pokrčil plecami, a vojaci ma odvieďli. Na hlavnom dvore boli stovky väzňov, žien, detí, niekoľko starcov. Celý otupený motal som sa okolo trávniku naprostriedku. Napoludnie nám dali obed v jedálni. Dvaja či traja chlapci sa mi prihovorili. Bolí mi povedomí, ale neodpovedal som im: ani som dobre nevedel, kde som.

Podvečer nahnali na dvor zo desať nových väzňov. Zazrel som pekára Garcíu. Povedal mi:

– Človeče, ty máš z pekla šťastie! Neveril som, že ťa ešte dakedy stretnem živého.

– Odsúdili ma na smrť, – vravel som, – a potom to zmenili. Ani neviem, prečo.

– Mňa zatklí o druhej, – povedal Garcia.

– Prečo?

Garcia sa nezaujímal o politiku.

– Nevie, – vravel. – Zatvárajú všetkých, čo sú iného zmysľania.

Stlmil hlas:

– Dostali Grisa.